

Violeta Barbu, *Miniatura brâncovenească*, Editura Meridiane, București, 2000, 125 p. + ilustrații

Cu această nouă apariție editorială, Editura Meridiane reia o altă colecție celebră, colecția Manuscris. Având ca subtitlu *Manuscrise ilustrate și ornamentate*, noul volum repertoriază 36 de manuscrise datate sau databile, în perioada 1680-1715, potrivit autoarei, reprezentativă pentru stilul brâncovenesc, ce cuprinde ultimii ani ai domniei lui Șerban Cantacuzino, domniile lui Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino.

Deosebit de importantă, partea introductivă se constituie din două paragrafe, în cuprinsul cărora ni se prezintă cu competență, *Teme iconografice și motive ornamentale* (pp. 5-25), *Scriptorii și ilustratori* (pp. 25-47).

Autoarea constată că temele iconografice și motivele ornamentale sunt preluate, în principal, din gravură de carte, artele minore și sculptură. De aceea, referirile la sculptură, pictura murală, argintărie, cartea tipărită, la alte manuscrise, mai vechi decât cele brâncovenești, sunt frecvente. Dintre ornamentele întâlnite ni se descriu: frontispiciile geometrice, deseori combinate, cu motive vegetale, zoomorfe sau antropomorfe, frontispiciile heraldice și vegetale (în ornamentica vegetală predomină: acantul, bujorul, trandafirul, crinul, macul, garoafa), inițialele orlate și vignetele. În ceea ce privește temele iconografice, au existat preferințe pentru: cei patru evangheliști, figura îngerului, tema "Înălțării Domnului", "Sf. Împărați Constantin și Elena", portretul domnitorului Constantin Brâncoveanu, iar în stemele heraldice: vulturul bicefal bizantin, corbul cruciger, mascheronul. În reprezentările iconografice lipsesc trăsăturile baroce atât de prezente în celelalte genuri artistice ale perioadei brâncovenești.

Cel de-al doilea paragraf, *Scriptorii și ilustratori*, debutează cu precizarea unor noțiuni teoretice folosite, ce-i drept, la întâmplare, în multe lucrări de specialitate, neținându-se cont de sensul propriu al cuvintelor: **scriptoriul** (un centru anarhic de transcriere), **atelierul de copiat** (presupune activitatea unor ucenici în jurul maestrului), **școala de scriere** (presupune existența unor procedee comune tuturor copiştilor, aceeași manieră de scriere și ilustrare), **scriptorul** (orice persoană care copiază un manuscris), **scribul** (copistul profesionist), **caligraful** (creatorul de opere superioare din punct de vedere estetic).

După parcurgerea unui bogat material bibliografic și după un mai îndelungat studiu pe manuscrisele și documentele perioadei alese, Violeta Barbu reconstituie activitatea copiştilor, a caligrafilor și miniaturiştilor din diferite centre culturale.

Numai **Mitropoliei din București** i se atribuie statutul de școală de scriere organizată în jurul mitropolitului Antim Ivireanul, reprezentantul principal fiind considerat Nicola, "artistul

caligraf cel mai important și mai activ al epocii” (p. 28). Școala continuă tradiția epocii lui Șerban Cantacuzino, grafia manuscriselor fiind cea specifică “scrisului brâncovenesc”. În cadrul **Mănăstirii Bistrița din Oltenia** și-au făcut remarcată prezența ieromonahii Ioan și Ștefan, eclesiarhul Serafim, moldoveanul Silvestru, Stroe copilul. **Episcopia Râmnicului** a triumfat, în principal, prin creațiile grămaticului Vlad și ale dascălului polonez, Alexandru. În **Mănăstirea Hurezi**, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu, au activat Filotei ieromonahul, Iosif ieromonahul, arhimandritul Ioan, ucenicii Iosif și Dosithei. În **Mănăstirea Brâncoveni**, altă ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu, au creat monahul Nicolae și egumenul Anania, iar în **Mănăstirea Câmpulung** ne-a lăsat manuscrise remarcabile copistul Dumitru.

La început de secol XVIII, în epoca Mavrocordaților, autoarea identifică numai trei nume de miniaturişti ce creează în tradiția “școlii brâncovenesti”: popa Stanciu, Rađu Lupescu și popa Flor. Dacă documentele continuă să fie împodobite și în secolul al XVIII-lea, manuscrisele sunt din ce în ce mai sărace, între altele, din pricina lipsei comenzilor domnești și a înmulțirii cărții tipărite.

În paragraful **Prezentarea manuscriselor** (pp. 48-49), ce precede **Repertoriul propriu-zis** (pp. 50-103), autoarea ne prezintă “ținta” lucrării sale și modul de redactare a repertoriului. Ne precizează că urmează modelul unui catalog austriac (Herbert Hunger, *Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen National Bibliothek*, Wien, 1957), descrierea manuscriselor (aceeași și în cataloagele întocmite de români, cu deosebirea că la noi, punându-se mai tot timpul problema lipsei spațiului, unele părți ale descrierii ne sunt prezentate mai concis) cuprinzând cinci secțiuni: datele externe (date, suport, filigran, format, legătură, numărul de file); conținutul manuscrisului, desfășurat pe file; detaliile codicologice (scrierea, cerneala, numele copistului, însemnările marginale, descrierea legăturii); descrierea ilustrațiilor în ordine tipologică; bibliografia. Sunt repertoriate 34 de manuscrise din colecțiile Bibliotecii Academiei Române din București și două manuscrise din colecțiile aceleiași Biblioteci, Filiala Cluj-Napoca. Ne sunt expuse și motivele care au stat la baza selecției acestor manuscrise: se știe, aceste biblioteci păstrează cele mai numeroase și mai prețioase manuscrise brâncovenesti; lipsa unui catalog național de manuscrise românești a pus-o pe autoare în imposibilitatea de a mai prezenta și alte manuscrise necunoscute (e posibil!) bibliografiei de specialitate.

Spre beneficiul tuturor, toate manuscrisele repertoriate beneficiază de reproduceri color de foarte bună calitate. *Lista de abrevieri* și un scurt *rezumat* în limba franceză încheie această carte minunată, pe care o dorim continuată, în aceleași condiții grafice, de altele asemănătoare care să valorifice manuscrisele ilustrate și ornate din fondurile și colecțiile bibliotecilor și arhivelor noastre.

Olimpia Mitric